

4. Kolos K. Vykorystannya komp'yuterno oriyentovanykh zasobiv navchannya u pislyadyplomniy pedahohichniy osviti zarubizhzhya [The using of the computer oriented learning tools in Postgraduate pedagogical education abroad]. Computer at School and Family, 2016, no. 8, pp. 35–38.
5. F. Kotler, F. Karen, A. Foks. Stratehichnyi marketynh dlia navchalnykh zakladiv [Strategic Marketing for Educational Institutions]. Khimdzhest Publ., 2011. 580 p.
6. Adams B. NMC Horizon Report: 2017 Higher Education Edition. The New Media Consortium Publ., 2017. Available at: <https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/2017-nmchorizon-report-he-EN.pdf>.
7. Bernie Trilling. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. John Wiley & Sons Publ., 2009.
8. Borup J., Evmenova A. The Effectiveness of Professional Development in Overcoming Obstacles to Effective Online Instruction in a College of Education. Online Learning, 2019. – no.23(2). doi:<http://dx.doi.org/10.24059/olj.v23i2.1468>.
9. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A New Skills Agenda for Europe. Working Together to Strengthen Human Capital, Employability and Competitiveness. Brussels, 2016. Available at: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/COM-2016-356-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF>.
10. Hajhashemi K., N. Anderson N., Shakarami A. Network Affordances through Online Learning: Increasing use and complexity. Procedia – Social and Behavioral Sciences, 2013, Vol. 106. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.216>.
11. Kathleen M. Frankle. Blended Learning: The Key to Successful Web-Based Training and Education. Available at: https://www.researchgate.net/publication/266569015_Blended_Learning_The_Key_to_Successful_Web-Based_Training_and_Education.
12. Kay R. Exploring the use of video podcasts in education: A comprehensive review of the literature. Computers in Human Behavior, 2012. Vol. 28, Issue 3. doi: 10.1016/j.chb.2012.01.011.
13. MacKenzie L., Ballard K. Can Using Individual Online Interactive Activities Enhance Exam Results? Journal of Online Learning and Teaching, 2015, Vol. 11, No. 2. Available at: http://jolt.merlot.org/Vol11No2/Ballard_0615.pdf.
14. Vuorikari R., Punie Y., Carretero Gomez S, G. Van den Brande G. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. 2016. doi:10.2791/11517.

Стаття надійшла в редакцію 22.03.2019 р.

УДК 81-13

DOI 10.25128/2415-3605.19.1.13

ОЛЕНА ПОПОВА

ORCID ID 0000-0002-2800-4383

popovaalenka135@gmail.com

асистент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

вул. Володимирська 60, м. Київ, Україна

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ В НАВЧАЛЬНІЙ ДИСКУСІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДИЧНОГО ЗРАЗКА СИТУАТИВНО- КОМУНІКАТИВНИХ ЗАВДАНЬ

Запропоновано організацію формування комунікативної компетентності української мови учнів основної школи як цілісний дидактичний процес. Його складниками визначено розвиток зв'язного мовлення, комунікативні завдання, спрямовані на його навчання і перевірку, та метод навчальної дискусії, завдяки якому ці завдання повинні бути використані. Акцентовано увагу на необхідності використання методу навчальної дискусії для актуалізації важливих потреб спілкування учнів. Комунікативний принцип покладено в основу аналізу різних класифікацій вправ, використання навчальних завдань для розвитку мовленнєвої когезії і когерентності на уроках української мови, застосування навчальної дискусії для формування комунікативної компетентності учнів середньої школи. Досліджено характеристики та особливості цілісного процесу розвитку комунікативної компетентності з української мови. Розроблено методичний зразок ситуативно-комунікативних

КОМУНІКАЦІЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ, СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ, ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

завдань для розвитку і формування зв'язності мовлення та комунікативних умінь і навичок для ведення навчальної дискусії.

Ключові слова: комунікативна компетентність з української мови, метод навчальної дискусії, зв'язне мовлення, когезія і когерентність, методичний зразок ситуативно-комунікативного завдання.

ЕЛЕНА ПОПОВА

аспірант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ул. Владимирская 60, г. Киев, Украина

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ В УЧЕБНОЙ ДИСКУССИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДИЧЕСКОГО ОБРАЗЦА СИТУАТИВНО- КОММУНИКАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ

Предложена организация формирования коммуникативной компетентности украинского языка учащихся основной школы как целостный дидактический процесс. Его составляющими определено развитие связной речи, коммуникативные задачи, направленные на его обучение и проверку, и метод учебной дискуссии, благодаря которому эти задачи должны быть решены. Акцентировано внимание на необходимости использования метода учебной дискуссии для актуализации важных потребностей общения учеников. Коммуникативный принцип положен в основу анализа различных классификаций упражнений, использования учебных заданий для развития речевой когезии и когерентности на уроках украинского языка, применения учебной дискуссии для формирования коммуникативной компетентности в процессе обучения языку. Проанализированы пути формирования когезии и когерентности речи учеников средней школы. Исследованы характеристики и особенности целостного процесса развития коммуникативной компетентности в украинском языке. Разработан методический пример ситуативно-коммуникативных заданий для развития и формирования связности речи и коммуникативных умений и навыков для ведения учебной дискуссии. Определены типы коммуникативных задач, направленных на развитие устноречевой связности и для обучения украинской речи методом дискуссии, проанализированы классификации коммуникативно-ситуативных задач. Рассмотрена структура ситуативно-коммуникативного задания для учебной дискуссии, выполнен сравнительный анализ заданий учебников украинского языка для средней общеобразовательной школы, раскрыт потенциал коммуникативных заданий для развития связности речи. Показано влияние разработанных примеров на коммуникативную компетентность учащихся в ходе учебной дискуссии, представлены результаты проведения урока связной речи методом дискуссии.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность по украинскому языку, метод учебной дискуссии, связная речь, когезия и когерентность, методический образец ситуативно-коммуникативного задания.

OLENA POPOVA

PhD / Postgraduate

Taras Shevchenko National University of Kyiv
60 Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE UKRAINIAN LANGUAGE BY THE TRAINING DISCUSSION METHOD USING A TEACHING SAMPLE OF SITUATIONAL AND COMMUNICATIVE TASKS

The article proposes the development of communicative competence in the Ukrainian language of secondary school students as a holistic didactic process. Its components are determined by the development of coherent speech, communicative tasks aimed at its training and testing, and the method of educational discussion, due to which of these tasks should be used. Attention is focused on the method of training discussion aimed at meeting the vital needs of students in communication. The communicative principle underlies the analysis of various classifications of tasks, the use of training tasks in Ukrainian language learning, organizing training discussion to form students' communicative skills in the process of Ukrainian language teaching. The

ways of developing cohesion and coherence of spoken Ukrainian are reviewed in detail. The author explores the features of the teaching-learning process of development of communicative competence at the Ukrainian language classes and creates a teaching sample of situational and communicative tasks for the formation of students' speech coherence. The author suggests performing them by engaging students in training discussion. The types of these tasks, aimed at the development of spoken coherence are defined in article. The author describes the structure of the situational and communicative tasks as the resource for training discussion, and identifies their potential for the development of speech cohesion. Conclusions state to their impact on the communicative competence dynamics of students.

Keywords: *communicative competence in the Ukrainian language, method of training discussion, coherence speech, cohesion, a teaching sample of a situational and communicative task.*

Навчання усного українського мовлення в основній школі спрямоване на формування компетентного мовця, національно свідомої й духовно багатой особистості, котра належно володіє мовою. Практична діяльність на уроці української мови є експериментальним полем для формування в учнів предметних і ключових компетентностей. У цьому процесі учні повинні оволодіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, проявляти почуття і погляди; оцінювати й осмислювати ситуацію спілкування і реагувати мовними засобами на весь спектр соціальних і культурних явищ (у школі, громадських місцях, удома, на дозвіллі); здійснювати адекватний змістові й умовам спілкування добір мовно-виражальних засобів. З цього випливає, що комунікативна компетентність посідає ключові позиції у предметному спрямуванні мовної освіти українського школяра. Ось чому існує погляд на комунікативну компетенцію як «надкомпетенцію» [6, с. 116–120], а її взаємозв'язок із мовною і мовленнєвою компетенціями розглядається через функціональну значущість, важливість особистісного і соціального аспектів її реалізації. Комунікативна компетентність як мета усномовленнєвої діяльності на уроках української мови є сучасним викликом і для вчителя, і для учня.

Часто досягненню цієї мети підпорядковані уроки зв'язного мовлення в українській школі. Тлумачення навчальної дискусії як перспективного лінгводидактичного методу останнім часом набуває засадничих позицій у вітчизняній освіті. На жаль, наявність окремих уроків розвитку зв'язного мовлення в шкільній програмі з української мови [13, с. 7] та час, який можна присвятити навчання спілкування під час реалізації цієї програми, навряд чи може задовольнити усі життєво важливі запити і не дає змоги досягнути комплексних цілей лінгводидактичного процесу.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що переформатування уроків звичного зв'язного мовлення і зосередження уваги на формуванні мовленнєвої когезії й когерентності в комунікативних завданнях під час опанування і закріплення навчального матеріалу методом дискусії постають цілісним організованим процесом формування комунікативних умінь та навичок школярів. Розвиток мовленнєвих умінь і навичок дитини саме для потреб вербальної комунікації визначає у подальшому її здатність правильно орієнтуватися в умовах спілкування, успішно визначити стратегію мовлення і засоби її реалізації у всіх видах мовленнєвої діяльності, вести діалог в різних комунікативних ситуаціях.

Мета статті – теоретичне обґрунтування методичного зразка формулювання ситуативно-комунікативного завдання, визначення типів комунікативних завдань, спрямованих на розвиток усномовленнєвої зв'язності та для навчання українського мовлення методом дискусії.

Зв'язність мовлення є ознакою її вільного володіння, відображає розуміння носія гнучкості та динамічності мовної системи. Характеристики когезії і когерентності мовлення, які у вітчизняній традиції позначають терміном «зв'язність», властиві мовцям, які розуміють і використовують систему мови динамічно і гнучко в різних контекстах людського спілкування. Про це свідчать лінгвісти, які працюють в галузі прагматики і стилістики [16, с. 102]. Лінгводидактичні основи формування вмінь і навичок зв'язного мовлення в Україні закладено Т. Ладиженською, В. Мельничайком, І. Синицею, М. Стельмаховичем, Н. Єрмак [3,7 с. 157; с. 150].

У «Тлумачному словнику української мови», яким часто користуються вчителі-філологи українських шкіл слово «зв'язний» пов'язується із поняттями «послідовний», «логічний» хід думок [9, с. 133]. Зв'язність мовлення як ознаку комунікативної компетенції української мови розглядають Н. Бондаренко, М. Пентиліук [12, с. 170]. К. Пономарьова, О. Петрук, О. Савченко.

Формування мовленнєво-комунікативної компетентності має на меті насамперед навчити логічній композиції тексту, використанню граматичних, семантичних та лексичних форм і переходу від одного контекстно-варіативного членування тексту до іншого.

Іспанський дослідник С. Уерта поняття «когезія» використовує для текстових знаків, які забезпечують «когерентну репрезентацію», тобто властивість тексту, через яку він рокривається [18, с. 13]. Вчений тлумачить когезію як властивість тексту і вияв когерентності. Когезія відображається у дискурсивних маркерах (конекторах), які організують цілісність повідомлення. У разі браку або обмеження дискурсивних маркерів у тексті, зміст повідомлення може бути незрозумілий або зрозумілий хибно [18 с. 12]. Для М. Хеллідея, зокрема, «когезія – це набір значущих відносин, що є спільними для всіх текстів, вони відрізняють текст від не-тексту [17, с. 30].

Когерентність або цілісність зв'язного тексту забезпечується трьома видами когезії, тобто зв'язності пропозицій, що становлять текст: логічною, семантико-синтаксичною і стилістичною, причому основною є семантико-синтаксична когезія [5, с. 136–144].

Отже, завдання для формування комунікативної компетенції учнів з української мови повинні давати усвідомлення відмінності тексту від «не-тексту», формувати в школярів відчуття континууму та інтегративності мовлення як продукування текстів. Для аналізу наявності таких завдань ми проаналізували підручники з української мови, зокрема для 9 класу, які, за даними МОН України, найбільше замовляють школи. Доводиться сказати, що завдання, вправи у підручниках для зв'язного мовлення надзвичайно рідко спрямовані на формування когезії і когерентності в текстотворенні. Наприклад, запропоноване завдання для розвитку мовлення в навчальному переказі у підручнику для 9 класу з української мови О. Авраменка [1, с. 19], а також розділ «Розвиток мовлення» не передбачають жодних порад, прикладів, інструкцій, підготовчих завдань для того, аби учень зміг побудувати структурований переказ. У розділі відсутні види комунікативних завдань, спрямованих на формування та розвиток текстотвірних умінь і навичок, яких, на нашу думку, неможливо досягти лише завдяки переказу уривків тексту [1, с. 25]. Переказ більшою мірою розвиває уважність і деталізацію прочитаного тексту, ніж допомагає в тренуванні логічної композиції тексту, зв'язності в спілкуванні. Краще ці функції виконує творчий переказ, в якому не тільки відтворюється текст, а й вносяться певні зміни, доповнення, як, наприклад, у підручнику [15, с. 165].

У підручнику з української мови П. Ющука [15] подано два практичні риторичні розділи: 1 – загальнотеоретичний з правилами етикету; 2 – практичний. У першому параграфі 2 розділу подані визначення терміна «суперечки» та учасників процесу (опонент, пропонент, аудиторія). Автор пропонує учням деякі комунікативні завдання [15, с. 175–200].

Проте навіть найбільш вдалі підручкові матеріали відзначаються залученням завдань для формування зв'язного мовлення, що змушує вчителів шукати власні практичні форми уроку, а науковців братися до методичного обґрунтування типології завдань і створення методичних зразків для формування зв'язності в комунікації в учнів з української мови. Адже формування комунікативної компетентності учня з української мови не може відбутися без таких комунікативних ситуацій і завдань особливого типу, які було би спрямовано на розвиток зв'язності мовленні і водночас давало б змогу спостерігати і перевіряти її в безпосередньому спілкуванні.

Для вирішення проблеми розвитку зв'язного мовлення як одного зі стрижневих складників комунікативної компетентності учня, на нашу думку, варто використовувати особливий тип завдань, які можуть бути запропоновані у навчанні зв'язного українського мовлення методом дискусії.

Відзначимо, що в комунікативних завданнях для навчальної дискусії з української мови принцип ситуативності є ключовим. При виконанні ситуативних вправ необхідні мовленнєві завдання, виконання яких залежить від характеру уявної (або умовної) мовленнєвої ситуації. Основною ознакою ситуативної вправи є наявність мовленнєвого стимулу, що зумовлює мовленнєву реакцію учня, визначає вибір тієї чи іншої мовної одиниці. Г. Лещенко та Л. Іванова, а також Л. Шевцова розглядають ситуативність як принцип навчання в загальних рисах, що передбачає вивчення мови на основі й за допомогою ситуації (мовленнєвої ситуації). Вони вказують, що ситуації можуть визначатися такими провідними чинниками: соціальним

КОМУНІКАЦІЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ, СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ, ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

статусом особи, її роллю як суб'єкта спілкування; діяльністю, яку особа виконує, та моральними критеріями. На їхню думку, у процесі спілкування необхідно використовувати всі можливі види діяльності учнів з метою розвитку їхнього мовлення [14, 6, с. 23; с. 40].

Отже, під ситуативними розуміються такі завдання з розвитку мовлення, які чітко окреслюють ситуацію спілкування, називають усі її умови: тему, мету, адресата мовлення, мовця, обставини спілкування тощо. У класифікації [6, с. 34], яку ми вважаємо актуальною для навчання мови методом дискусії, визначено п'ять типів комунікативних завдань: 1) я і співрозмовник (усний діалог); 2) я та аудиторія (усний монолог); 3) я і адресат графічного тексту (писемний монолог); 4) автор графічного тексту і я (читання як діалог); 5) автор звукового тексту (лектор, диктор) та я (аудіювання).

На наше переконання, цей різновид комунікативних завдань повинен активно використовуватися в навчальній дискусії.

У проведеному нами дослідженні взяли участь 20 учнів 9 класу і 16 учнів 10 класу НВК № 176 (спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням іспанської мови – суспільно-гуманітарна гімназія) м. Києва. Асистентами автора були два вчителі української мови і літератури, які працюють у цих класах: учитель-методист з педагогічним стажем 20 років та вчитель вищої категорії з педагогічним стажем 16 років. Комунікативно-ситуативні завдання за методичним зразком було створено автором та попередньо обговорено з учителями. Їх було застосовано під час навчальних дискусій з теми «Складносурядні речення» у 9 класі і теми «Складнопідрядні речення» у 10 класі в процесі опанування і закріплення навчального матеріалу. Допоміжні навчальні матеріали використано з підручників О. Авраменка «Українська мова. 9 клас» [1, с. 19] та П. Ющука «Українська мова. 10 клас» [15, с. 175–208]. Дискусії тривали 45 хв. протягом однієї академічної години в кожному класі.

У ході дослідження було створено методичний зразок (рис. 1) формулювання комунікативних завдань для навчальної дискусії так, щоб воно задовольняв вимоги формування зв'язності, комунікативної доцільності. Як зазначає М. Пентиліук, для розуміння суті спілкування необхідно навчити учнів давати відповіді на такі три запитання: причина і потреби спілкування; адресат спілкування; спосіб спілкування [10, с. 2–8]. Ці запитання можуть бути для дітей основою побудови власного зв'язного висловлювання в дискусії. Отже, відповідь школярів на перше запитання (причина мовлення) повинна бути спрямована на те, щоб учень умів поінформувати співрозмовника, чому і навіщо він вступає в діалог, висловити своє ставлення до предмета обговорення; довести співрозмовнику свою тезу; з'ясувати ставлення однокласника до суперечливих питань. У відповіді на друге запитання (адресат мовлення) школярі повинні усвідомлювати, що вибір адресата спілкування залежить від їхньої позиції в дискусії, а також від активності однокласників, які хочуть вступити в діалог. Дискусія дає змогу спілкуватися з різними адресатами, а не лише з учителем, і водночас прагнути, щоб висловлювання було чітким, зрозумілим, зв'язним. Відповідь на третє запитання (спосіб мовлення) передбачає вибір висловлювання, мовних одиниць, інтонації, дотримання мети мовлення (наприклад, підтвердження, заперечення, уточнення), відповідно до якої добирається зміст і форма висловлювання. Такий порядок організації комунікативно-ситуативних завдань, на нашу думку, забезпечить когезію і когерентність мовлення.

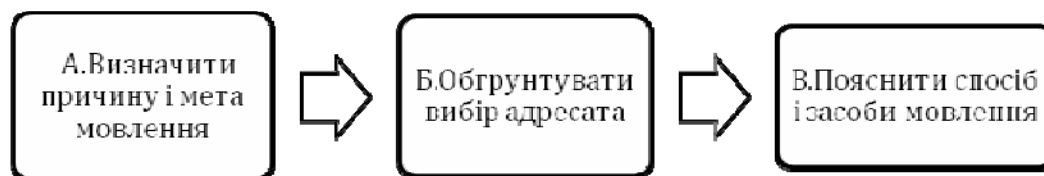

Рис.1. Методичний зразок комунікативного завдання для розвитку зв'язності мовлення в навчальній дискусії.

КОМУНІКАЦІЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ, СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ, ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Опанування теми «Складнопідрядні речення» в 9 класі можна зорганізувати методом дискусії, формуючи при цьому зв'язність мовлення і використовуючи умовно-комунікативні та комунікативні завдання за методичним зразком. Використовуючи таблиці (таблиці 1, 2) з різними текстами, учні повинні виконати умовно-комунікативні завдання й обґрунтувати причини використання такого тексту в одних ситуаціях і невикористання в інших (наприклад на співбесіді з роботодавцем, у бесіді-спогадах з друзями, яких давно не зустрів, на мітингу, в аргументації для молодшого брата. У дискусії школярам потрібно сформулювати причину мовлення (А – навіщо ви розпочинаєте мовлення), обґрунтувати вибір адресата (Б – до кого і чому звертаєтесь), визначити спосіб (В – розповідь, аргументація, заперечення) та обирати лексикон, інтонацію, риторичні засоби). Аналізуючи тексти (приклад, таблиця 1), учні беруть участь в дискусії і водночас вдосконалюють зв'язність мовлення.

Таблиця 1

Текст 1 для обговорення в дискусії

<i>Наш народ нізвідки на свої землі не приходив, він був тут завжди; праслов'яни, як гадають, заселили перш за все територію, на якій тепер живемо ми. Історія твого народу велика, героїчна, хоч не завжди його дорога була широка – часом звужувалася, а часом просторіла. Він падав і знову підіймався, він боровся, оборонявся, будував фортеці й міста, орав свої ниви, не скидаючи з пліч сагайдака, а пізніше – рушницю; він створив дивовижний світ своїх пісень, казок, оповідань, легенд. Він тисячі років уже пише свої книжки, складає вірші, розказує собі й сусідам про своє минуле.</i>			
Стиль тексту	Особливості мовних одиниць	Доречність/недоречність використання в різних комунікативних ситуаціях	Умови і обмеження використання цього тексту

Шкільна програма дає широкі можливості для обговорення питань, пов'язаних з розвитком української мови, наприклад: «Чи зумовлює розвиток та збереження української мови прогрес суспільства?», «Як впливає на розвиток української мови бурхливе вторгнення іншомовних слів?». При цьому школярам варто: А – визначити причину і мету долучення до розмови; Б – пояснювати вибір адресата; В – уточнювати спосіб мовлення і спектр мовних одиниць.

Виконуючи комунікативно-ситуативні завдання, учні навчаються зв'язно сформулювати висловлювання українською мовою, спираючись на пункти А, Б і В створеного зразка. Такими завданнями можуть бути діалоги для дискусії на час вивчення теми «Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення» у програмі 9 класу [6, с. 116]:

Діалог-обговорення (я і співрозмовник) на тему «Якщо ти хочеш зміцнити дух, підтримуй силу тіла!». Складання розповіді про людей, які подолали свої недуги, і тих, хто їм у цьому допоміг, із використанням безсполучникових складних речень.

Написання монологу (я та адресат графічного тексту) на морально-етичну тему в публіцистичному стилі (теми: «Своє, рідне – своєрідне», «Як відшукати свій шлях у житті», «Чи зможуть з часом селфі замінити родинні фотографії») із використанням безсполучникових речень.

Добір та обговорення питань, виражених складнопідрядними реченнями для проведення в класі анкетування і на основі цього анкетування монолог (я та аудиторія) «Як ти ставишся до дистанційної самоосвіти?».

Для визначення критеріїв ми скористалися шкалами CEFR [8, с. 156], які стосуються усного мовлення (OVERALL SPOKEN PRODUCTION), когерентності (COHERENCE) та швидкоплинності (SPOKEN FLUENCY), що в українській лінгводидактичній традиції охоплено поняттям «зв'язність». Адаптувавши їх до умов програми з української мови в середній школі і зорієнтувавши на завдання дискусії, значущими критеріями ми визнали такі:

- учень може спонтанно висловити думку грамотним українським висловлюванням, зрозуміло, систематизовано;
- вміє вести діалог, аргументувати, підтверджувати за допомогою одиниць українського мовлення;
- може об'єднувати серію окремих висловлювань для підтвердження чи заперечення думки іншого учасника дискусії;
- уміє застосовувати модальні слова, вставні слова і фрази, метатекстові оператори (отже, на мою думку, безумовно, як свідчать факти...), які було засвоєно на попередньому етапі навчання.

КОМУНІКАЦІЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ, СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ, ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

За цими критеріями було визначено успішність виконання завдань дискусії частинах А, Б, В. Врахування цих критеріїв було можливе за присутності двох учителів – учасників експерименту під час класних дискусій.

Таблиця 2

Зв'язність усного українського мовлення до і після застосування методу навчальної дискусії у 9 і 10 класах

Когезія і когерентність усного українського мовлення учнів у навчальній дискусії					
У виконанні А – частини комунікативного завдання		У виконанні Б – частини комунікативного завдання		У виконанні В – частини комунікативного завдання	
До (max 36 учнів)	Після (max 36 учнів)	До (max 36 учнів)	Після (max 36 учнів)	До (max 36 учнів)	Після (max 36 учнів)
5	29	7	34	5	31

Оскільки класна дискусія є методом інтегрованого навчання усного мовлення, то оцінювання відбувалося за сукупним показником.

Дані, наведені вище, демонструють, що проведення навчальних дискусій у 9 і 10 класах підтвердило ефективність використання комунікативних завдань за розробленим методичним зразком, динамічний розвиток зв'язності мовлення в дискусії. Після виконання учнями комунікативно-ситуативних завдань педагоги-куратори НВК № 176 помітили, що комплексні цілі лінгводидактичного процесу були досягнуті: більша частина класу (34 учні) швидше орієнтувалася, активніше вступала в діалог, була зацікавлена, впевнена та змогла поінформувати співрозмовника, уникаючи хаотичності.

Спираючись на Європейські мовні рекомендації [8, с. 200], ми сформулювали уміння зв'язності, які можна спостерігати під час: А – формулювання причини і мети мовлення в дискусії; Б – вибору і звертання до адресата (адресатів); В – добору стилю, способу мовлення грамотного використання одиниць української мови.

У ході дослідження сформовано такі комунікативні вміння учнів: 1) ефективно використовувати різні зв'язки між словами, щоб чітко висловити думку, створити текст для спілкування; 2) розуміти і втілювати узгодження між реченнями засобами когезії, уживати вставні слова (мабуть, правду кажучи, на мою думку), інтонацію, вигуки (о так, годі, овва); 3) уникати «стрибокподібності» мовлення, добирати правильні форми звертань і залучати співрозмовників за неможливості продовження реплік (як гадаєш?, тобі слово, підтримайте).

Отже, теоретично обґрунтовано методичний зразок формулювання комунікативного завдання, визначено типи комунікативних завдань, спрямованих на розвиток усномовленневої зв'язності та навчання українського мовлення методом дискусії, проаналізовано структуру ситуативно-комунікативного завдання; з'ясовано потенціал та ефективність використання методичного зразка таких завдань для розвитку зв'язності мовлення; підтверджено вплив розроблених завдань на комунікативну компетентність учнів у навчанні усного українського мовлення методом навчальної дискусії. Виявлено, що запропоновані завдання за методичним зразком є ефективними для тренування зв'язного мовлення, а метод дискусії формує комунікативно-мовленнєву компетенцію, поживляючи процес навчання та спілкування українською мовою.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розгляді комунікативно-ситуативних завдань для навчання усного мовлення методом дискусії у підручниках української мови, що дають можливість вчителю не тільки активізувати й трансформувати урок української мови, а й формують в учнів уміння, якими вони користуватимуться за межами школами. Використання методичного зразка ситуативно-комунікативних завдань у навчальному забезпеченні програмних тем з української мови полегшить засвоєння та опрацювання їх у класі, адже роль і вплив вчителя на навчальний процес зміниться, він стане наставником, радником й куратором, що не стільки контролює, а спрямовує учня, дає йому можливість зрозуміти і вільно висловлюватися та соціалізуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О. М. Підручник українська мова. 9 клас / О. М. Авраменко. – К.: Грамота, 2017. – 160 с.
2. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / Л. О. Варзацька, Л. М. Шевченко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 204 с.
3. Єрмак Н. В. Формування текстотворчих умінь учнів 5–9 класів у процесі навчання морфології української мови / Н. В. Єрмак // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2017. – № 3. – С. 157–164.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
5. Курач Л. І. Проблема розвитку лінгвокультурологічної компетентності учнів у процесі навчання мов національних меншин / Л. І. Курач, О. Л. Фідкевич // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 3. – С. 136–144.
6. Лещенко Г. П. Компетентнісний підхід до проведення уроків розвитку мовлення в початкових класах / Г. П. Лещенко, Л. Іванова // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 2. – С. 116–120.
7. Мельничайко В. Я. Удосконалення змісту і методів навчання української мови / В. Я. Мельничайко, М. І. Пентиліук, Л. П. Рожило. – К.: Рад. школа, 1982. – 216 с.
8. Ніколаєва С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
9. Новий тлумачний словник української мови: 42000 слів: для студентів вищ. та серед. навч. закладів: у 4 т. / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – К.: АКОНІТ, 1999. – Т. 2. – 912 с.
10. Пентиліук М. І Компетентнісний підхід до формування мовної особистості у євроінтеграційному контексті / М. І Пентиліук // Українська мова та література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–8.
11. Попова О. В. Контроль української усної мовленнєвої компетентності учнів старшої школи методом навчальної дискусії / О. В. Попова // Молодий вчений. – 2018. – № 6. – С. 154–157.
12. Стельмахович М. Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення / М. Г. Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1981. – 190 с.
13. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. – К.: Вид. дім «Освіта», 2013.
14. Шевцова Л. С. Методика застосування мовленнєвих ситуативних завдань: метод. посібник / Л. С. Шевцова. – Житомир: Вид-во ЖДПУ, 2004. – 94 с.
15. Ющук І. П. Українська мова [рівень стандарту]: підручник для 10 класу закладів заг. серед. освіти / І. П. Ющук. – Тернопіль: Навчальна Книга – Богдан, 2018. – 208 с.
16. Doncheva-Navratilova O., Miššiková G., Povolná R. Coherence and Cohesion in English Discourse. Brno: Masaryková Univerzita, 2012. (In English).
1. Halliday M. Cohesion in English. URL: <http://doi.org/10.4324/9781315836010>.
2. Huerta S. Coherencia y cohesión. Herencia: Estudios literarios, lingüísticos y creaciones artísticas. Available at: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3401183>.

REFERENCES

1. Avramenko O. M. Pidruchnyk ukraiyinska mova. 9 klas [Textbook Ukrainian language. 9th form]. Kyiv, Hramota, 2017. 160 p.
2. Varzatska L. O. Metodyka rozvytku zvyaznogo movlennya molodshykh shkolyariv [Methodology for the development of coherent speech of junior pupils] Kamianets-Podilskyi, Abetka, Publ., 2001. 204 p.
3. Yermak N. V. Formuvannya tekstotvorchykh umin uchniv 5–9 klasiv u protsesi navchannya morfologiyi ukraiyinskoyi movy [Formation of text-making abilities of students 5-9 classes in the process of learning the morphology of the Ukrainian language]. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka, 2017, pp. 157–164.
4. Kurach L. I. Problema rozvytku lnhvokulturolohichnoi kompetentnosti uchniv u protsesi navchannya mov natsionalnykh menshyn [The problems of students' linguocultural competence development in the process of national minorities languages studying]. Ukrayinskij pedahohichnij zhurnal, 2015, Vol. 3, pp. 136–144. (In Ukrainian)
5. Leshchenko H. P. Kompetentnisnyy pidkhd do provedennya urokov rozvytku movlennya v pochatkovykh klasakh [Competence approach to conducting lessons of speech development in elementary school]. Nova pedahohichna dumka, 2013, Vol. 2, pp. 116–120. (In Ukrainian)
6. Melnichayko V. Ya. Udoskonalennya zmistu i metodiv navchannya ukraiyins koyi movy [Improving the content and methods of teaching the Ukrainian language] Kyviv, Rad. shkola, Publ., 1982. 216 p. (In Ukrainian)

7. Nikolayeva S. Yu. Zahalnoievropeyski Rekomendatsiji z movnoji osvity: vyvchennia, vykladannia, otsinyuvannia [European Recommendations on Language Education: Study, Teaching, Evaluation] Kyiv, Lenvit, Publ., 2003. 273 p.
8. Novyi tlumachnyi slovnyk ukrayinskoï movy: 42000 sliv: dlia studentiv vyshch. ta sered. navch. zakladiv: vol. 4 / uklad.: V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko [New dictionary of the Ukrainian language] Kyiv, AKONIT, 1999, Vol. 2. 912 p.
9. Pentylyuk M. I. Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia movnoyi osobystosti u yevrointehratsiynomu konteksti [Competence Approach to the Formation of a Linguistic Personality in a Euro-Integration Context]. *Ukrainska mova ta literatura v shkoli*, 2010, Vol. 2, pp. 2–8.
10. Popova O. V. Kontrol ukrayins koyi usnoyi movlennyevoyi kompetentnosti uchniv starshoi shkoly metodom navchal noyi dyskusiyi [Assessing Ukrainian speech competence of the secondary school students through discussion method]. *Molodyy vchenyy*, 2018, Vol. 6, pp. 154–157. (In Ukrainian)
11. Stelmakhovych M. H. Systema roboty z rozvytku zviaznoho movlennia [System for the development of coherent speech] Kyiv, Rad. shkola, 1981. 190 p.
12. *Ukrayins ka mova. 5–9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrayinskoïu movoïu navchannia (zi zminamy, zatverdzhenyi nakazom MON Ukrainy vid 07.06.2017 № 804)* [Ukrainian language. 5–9 classes. Program for general educational institutions with Ukrainian language training].
13. Shevtsova L. S. *Metodyka zastosuvannia movlennyevykh sytuatyvnykh zavdan: metodychnij posibnyk* [Methodology of the use of speech situational tasks: textbook] / Zhytomyr, Vyd-vo ZHDPU, Publ., 2004. 94 p.
14. Yushchuk I. P. *Ukrayinska mova [riven standartu]: pidruchnyk dlia 10 klasu zakladiv zah. sered. osvity (Ukrainian language [standard level]: textbook for 10th forms of secondary schools]* Ternopil, Navchalna knyha – Bohdan, 2018. 208 p.
15. Dontcheva-Navratilova O., Jančaříková R., Miššíková G., Povolná R. *Coherence and Cohesion in English Discourse*. Brno, Masaryková Univerzita, 2012. 165 p. (In English)
16. Halliday M. *Cohesion in English*. URL: <http://doi.org/10.4324/9781315836010>. (In English)
17. Huerta S. *Coherencia y cohesión*. Herencia: Estudios literarios, lingüísticos y creaciones artísticas. Available at: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3401183/> (In Spanish)

Стаття надійшла в редакцію 19.03.2019